

UNIVERSITY
OF TURKU

This is a self-archived – parallel-published version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details. When using please cite the original.

AUTHOR Sundblom Dan, Rikkilä Saana, Puustinen Alisa,
Somerkoski Brita, Mäki-Opas Tomi

TITLE Turvallisuuspääoma-käsiteanalyysi

YEAR 2023

URL <https://journal.fi/ta/issue/view/10976>

VERSION Publisher's PDF

CITATION Sundblom Dan, Rikkilä Saana, Puustinen Alisa,
Somerkoski Brita, Mäki-Opas Tomi (2023)
Turvallisuuspääoma-käsiteanalyysi. *Tiede ja Ase* 81,
112–136.

Turvallisuuspääoma-käsiteanalyysi

Dan Sundblom, valtiotieteiden maisteri, tutkija, Pelastusopisto, väitöskirjatutkija, Åbo Akademi

Saana Rikkilä, valtiotieteiden maisteri, tutkija, Pelastusopisto

Alisa Puustinen, yhteiskuntatieteiden tohtori/kauppatieteiden maisteri, dosentti, erityisasiantuntija, Sisäministeriö

Brita Somerkoski, turvallisuuspedagogiikan dosentti/kasvatustieteen tohtori, erikoistutkija, Turun yliopisto

Tomi Mäki-Opas, professori, Vaikuttavuuden talo, Itä-Suomen yliopisto & Pohjois-Savon hyvinvointialue

Tiivistelmä

Safety capital - formal concept analysis

In our article, we develop the concept of *safety capital*, which on the individual level includes internalized safety knowledge, behavior, and attitudes. The concept is useful both in terms of academic safety research and applied research. We strive to create a foundation for a multidisciplinary understanding of safety that is both focused on the individual and community levels. Increasing safety capital is an effective goal that is important for both structural and individual level safety. First, we open key concepts, such as safety and different forms of capital, then define the concept of safety capital, including attitudes, competence (knowledge and skills), feeling of safety, and trust. Finally, we consider how safety capital is developed and maintained. We present safety capital as its own form of capital, with elements of both cultural and social capital, which can be distinguished both as a resource of the individual, and more broadly, in society.

Johdanto – määrittelyn tarve

Turvallisuus kuvataan usein asiantilaksi, jossa ei-toivotut vaikutukset on minimoitu. Esimerkiksi käytännönläheisissä turvallisuustieteissä (*safety sciences*) turvallisuutta on määritelty seuraavasti: “*Safety is the condition/set of circumstances where the likelihood of negative effects on objectives is low*” (Blokland & Reniers 2017). Näin ajatellen turvallisuus kytkeytyy fyysiseen tilaan ja turvallisuustieteen päämääränä on kerätä tietoa, kuinka luoda tiloja ja olosuhteita, joissa todennäköisyys onnettomuuksille ja vaaratilanteille on mahdollisimman pieni. Lähtökohtana on eri tieteenalojen teoreettinen ja käsitteellinen ymmärrys turvallisuudesta. Tätä voidaan kutsua perustutkimukseksi, joka omalta osaltaan luo pohjaa myös soveltavalle turvallisuuden tutkimukselle (Virta 2012).

Turvallisuuden kytkeytyminen fyysiseen tilaan ja aikaan on tuttu myös arki-ajattelusta. Onko esimerkiksi liikenne tai kouluympäristö turvallinen lapselle tai mikä on vaarattomin paikka suojautua salamalta ukonilmalla? Esimerkit havainnollistavat sekä tilallista, että yksilöllistettyä ymmärrystä turvallisuudesta: yhtäältä pidämme tilaa (koulu, liikenne) turvallisena tai turvattomana, toisaalta odotamme yksilön toimivan tavalla, joka edesauttaa turvallisuutta esimerkiksi vaaran välttämiseksi (ukonilma). Yksilöltä oletetaan tiettyä normatiivista vastuuta toimia oikein eri tilanteissa: omaa turvallisuutta parantaa se, että liikenteessä toimii liikennesääntöjen mukaisesti. Turvallisuuskäsitteessä on esitetty olevan niin sanottu käsiteydin, joka muodostuu sisäänrakennetusta kolminaisuudesta. Tällä viitataan turvallisuuteen olotilana, ominaisuutena tai kyvykkyytenä sekä turvallisuuteen toimintana. (Silvasti 2016a; Jalava ym. 2017.) Turvallisuus olotilana on sidoksissa kokemuksiin, historiaan sekä nykytilaan niin yksilö-, yhteisö- kuin yhteiskuntatasollakin.

Turvallisuus ominaisuutena viittaa yksilön toimijuuteen ja kykyyn varmistaa turvallisen olotilan jatkuminen, esimerkiksi siten, että osaa välttää vaaratilanteita ja toimia oikein vaaratilanteissa. Osaaminen on sisäistettyä turvallisuustietoa ja -taitoa, toisin sanoen pääomaa, jonka todellinen arvo realisoituu turvallisuutta luomalla. Turvallisuus toimintana puolestaan mielletään yleisesti liittyvän turvallisuustoimijoihin, kuten poliisi, pelastustoimi ja puolustusvoimat, sekä näille toimijoille määriteltyihin tehtäviin. (Silvasti 2016a, 276–277; Jalava ym. 2017, 13.)

Turvallisuuden tutkimus on laaja kenttä, jossa turvallisuutta tutkitaan monitieteisesti eri lähtökohdista ja erilaisiin tarpeisiin. Voidaan yhtäältä erotella käytännönläheinen, tai soveltava turvallisuuden tutkimus, joka vastaa suoraan esimerkiksi hallinnon tai liike-elämän kehittämistarpeisiin. Tästä esimerkkinä Jussi Pyykkösen (2023) sisäministeriölle kirjoittama raportti syrjäytymisvaarassa olevista lapsista ja nuorista. Siinä turvallisuuspääoma käsitetään sosiaalisen

pääoman alalajina, ja tarkoitus on edesauttaa esimerkiksi nuorten luottamusta viranomaisiin kenttätöiden avulla.

Painottamalla liiallisesti turvallisuutta olosuhteena, on vaara, että samalla typistetään yksilöt ja ryhmät passiivisiksi olosuhteidensa vangeiksi, joita tilallisin ratkaisuin ohjataan vaarattomaan elämään. On kuitenkin huomioitava, että täysin vaarattomia tiloja ei ole ja pyrkimykset sellaisiin tarkoittavat usein yksilön vapaudenriistoa. Toisaalta lapsen turvallisuutta voidaan edistää rajoittamalla vapautta eri tavoilla (Vornanen & Törrönen 2001, 12) kuten lapsilukoilla ja mahdollisesti vaarallisten esineiden siirtämisellä lapsen ulottamattomiin (niin sanottu baby-proofing). Samantapaisesti myös muiden ikäryhmien kohdalla vapautta arvona voidaan supistaa turvallisuuden vuoksi, esimerkkinä muun muassa ikäihmisten palveluasumisen turvallisuusratkaisut (Ojala ym. 2022). Samoin liikenneympäristössä fyysiset esteet, kiellot ja säännöt rajoittavat liikkujiensa toimintaa liikenteen sujuvuuden vuoksi, mutta myös turvallisuussyistä. Virta (2012, 116) onkin huomauttanut, että valtiolla on velvollisuus suojella kansalaisia ja heidän vapauttaan, mutta vastaavasti velvollisuutena myös rangaista ja rajoittaa yksilöiden vapautta. Vastaavasti yksilön vastuulla on itse edistää turvallista yhteisöä, mutta yhteiskunnan tulisi tehdä tästä mahdollisimman helppoa eli turvata rakenteet yksilöiden toiminnan ja yhteisöjen taustalla.

Suomalaisen varautumisen yhteistoimintamallissa, *Kokonaisturvallisuuden malli*, yksilön tiedot, taidot ja turvallisuutta edistävä asenne nostetaan tärkeäksi osaksi yhteiskunnan resilienssiä. Yhteiskunnan turvallisuusstrategiassa vuodelta 2017 todetaan: [y]ksilöt ovat yhä tärkeämpiä turvallisuustoimijoita omissa valinnoissaan ja toiminnoissaan, perheen ja lähiyhteisönsä jäsenenä.” ja että ”[h]alu osallistua ja auttaa ilmenee myös esimerkiksi sosiaalisen median verkostoina ja itsenäisinä vertaisryhminä. Nämä ovat osa kansalaisyhteiskunnan toimintaa ja tukevat parhaimmillaan yhteiskunnan kriisinsietokyvyn vahvistamista.” (VN 2017, 8). Voidaankin todeta, että etenkin yksilöiden ja yhteisöjen kriisivarautuminen ja toiminta kriiseissä nähdään ainakin teoreettisella tasolla osana yhteiskunnan turvallisuusstrategiaa (Raisio ym. 2021).

Keskustelu turvallisuudesta muistuttaa joiltain osin yhteiskuntateoreettista jakoa *structure & agency*. Siinä structure (suom. sosiaaliset rakenteet) painottaa rakenteiden ja kokonaisuuden merkitystä yhteiskunnan olemassaololle ja sen ymmärtämiselle, kun taas yksilöt ovat pienemmässä osassa. Agency (suom. toimijuus) taas nostaa etualalle yksilön, eli subjektin, tämän ymmärryksen maailmasta ja tämän omana aktiivisena toimijana (Giddens 1984, 1–2; ks. myös Mäki-Opas ym. 2015). Esimerkiksi kokonaisturvallisuuden abstraktiotaso on jo nimestäkin päätellen korkea, ymmärrettävistä syistä, mutta kuten artikkelissa perustelemme, yksilö tulisi nähdä myös toimijuuden kautta, turvallisuuden subjektina, eikä ainoastaan sen objektina.

On joka tapauksessa merkille pantavaa, että kokonaisvaltainen turvallisuus on harhakuva, joka voi johtua niin inhimillisistä kuin kone- ja järjestelmäperäisistä erehdyksistä ja virheistä, tahallisesta vaarantamisesta sekä sääilmiöistä. Risto Eräsaari (2002) onkin esittänyt, että täyden turvallisuuden sijaan tulisi pyrkiä riittävään turvallisuuteen ja teoksensa otsikossa hän pohtii *Kuinka turvaton on riittävän turvallinen?* Markus Silvasti taas ehdottaa dilemman ratkaisemiseksi uutta käsitettä *turvuus* eli: ”olotila, joka on riittävän turvallinen voidaksemme nauttia jokapäiväisestä elämästä ilman merkittävää tai jatkuvaa pelkoa” (2016b, 70). Olisiko mahdollista nähdä yksilö tietoisena turvallisuustoimijana, joka yhtäältä hyväksyy riskien *omnipresenssin* ja samalla tunnistaa riskejä ympäristössään sekä luo omalla käyttäytymisellään turvallisuutta sekä ympärilleen että itselleen turvallisuuden tunteena? Turvallisuuspääoman ja kansalaisten toimijuuden kehittäminen voisikin proaktiivisesti lisätä turvallisia käytäntöjä, tukea onnettomuuksien ehkäisyä sekä auttaa onnettomuuksien sattuessa. (Raisio ym. 2021.)

Tämän artikkelin keskeinen päämäärä on osoittaa, että turvallisuuspääoman käsitteellä on käyttöä niin turvallisuuden perustutkimuksen kuin soveltavan tutkimuksen kannalta. Käsitteen ja yhteiskuntatieteellisen analyysin avulla voimme havainnollistaa turvallisuuskoulutuksen haasteita ja mahdollisuuksia. Turvallisuuspääoma-käsitteellä pyrimme luomaan pohjaa monitieteiselle ymmärrykselle turvallisuudesta, joka on samanaikaisesti yksilö- ja yhteisökeskeinen. Näemme turvallisuuspääoman lisäämisen tärkeänä ja vaikuttavuustavoitteena, jolla on merkitystä niin yhteiskunnan rakenteiden kuin ihmisen koetun turvallisuuden edistämisessä. Tässä artikkelissa esittelemme ensin keskeiset käsitteet kuten turvallisuus ja pääoma, sekä pureudumme yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen ydintermeihin, joita ovat sosiaalinen pääoma, kulttuurinen pääoma sekä inhimillinen pääoma. Tämän jälkeen määrittelemme turvallisuuspääoma-käsitettä ja pohdimme sen osa-alueita, joita ovat tiedot, taidot, asenteet, (turvallisuuden)tunne ja luottamus. Näiden kautta siirrymme turvallisuuspääomaa kuvaaviin piirteisiin ja siihen yhdistettyihin ominaisuuksiin. Sisällöllisesti havaitsimme turvallisuuspääoman piirteiden olevan samankaltaisia kuin Kososen (2019) ja Kososen ym. (2019) maanpuolustussuhdetta käsittelevässä analyysissä. Molemmissa korostuvat yksilön toimijuus, asenteet, osaaminen (tiedot ja taidot) sekä luottamus. Lopuksi esitämme kokoavan tulokinnan turvallisuuspääoma-käsitteestä ja sen käyttömahdollisuuksista osana turvallisuuden tutkimusta ja kehittämistä.

Menetelmä

Uusien käsitteiden omaksuminen osaksi tieteellistä keskustelua tapahtuu usein vaiivihkaa, eikä prosessin kuluessa aina kiinnitetä huomiota lainattujen ja muokattujen käsitteiden alkuperään tai niiden lähikäsitteisiin. Turvallisuuspääoma on käsite, joka on alkanut toistuvasti ilmestyä osaksi esimerkiksi sisäisen turvallisuuden kehittämis- ja tutkimuskontekstia, erityisesti suhteessa lapsiin ja nuoriin (esim. Pyykkönen 2023; Valtioneuvosto 2021). Turvallisuuspääoman määrittely ei kuitenkaan ole toistaiseksi perustunut akateemiseen käsitelmäärittelyyn, mihin vastaamme tässä artikkelissa käsiteanalyysia soveltamalla.

Käsiteanalyysi perustuu analyysin kohteena olevan käsitteen aiemman tutkimuskirjallisuudesta löytyvän käytön sekä käytettyjen määrittelyjen systemaattiseen tarkasteluun. Se edellyttää tutustumista myös itse käsitteen ominaisuuksiin, lähikäsitteisiin tai korvaaviin käsitteisiin. (Ks. esim. Puusa 2008; Lammintakanen ym. 2008; Puustinen & Hanén 2018.) Etsimme tietokannoista artikkeleita, joissa esiintyy käsite turvallisuuspääoma (engl. *safety capital*). Haku tuotti vain vähäisen tuloksen. Tieteellisten julkaisujen hakupalvelussa haku ”*safety capital*” tuotti 1080 tulosta. Suurin osa näistä (627 kpl) liittyi markkinoihin (haulla ”*safety capital market*”) ja toinen suuri siivu (222 kpl) työpaikkoihin (”*safety capital workplace*”). Työpaikkoihin liittyvistä osumista merkillepantava on Nuñez ja Villeneuve (2011), joiden organisaatiotieteellisesti määrittelemää *safety capital* -käsitettä on käytetty muissakin julkaisuissa. Käsittelemme tätä määritelmää Turvallisuuspääoma-alaluvussa. Yksilökeskeistä näkökulmaa emme tästä käsitelmäärittelystä kuitenkaan löytäneet. Tämän analyysivaiheen jälkeen päädyimme tarkastelemaan turvallisuuspääoman kahta alkuperäistä käsitettä – turvallisuus ja pääoma.

Keskeiset käsitteet

Turvallisuus

Turvallisuus käsitteenä on laaja, moniulotteinen ja kiistanalainen. Laajimmassa käytössään kyse on metaviitekehyksestä, jonka alle mahtuu valtava määrä käsitteitä turvallisuudesta, joilla on oma merkityksensä käyttötarkoituksen ja toimi- tai tieteenalan mukaan (Virta 2012, 121; myös Silvasti 2016a). Tarkasteltaessa turvallisuuskäsitteen etymologista taustaa, käsitettä voidaan lähestyä englanninkielisten sanojen *security* ja *safety* kautta. *Security* on peräisin latinan sanasta *securitas* (vapaa huolista/ahdistuksesta) sekä varhaisranskan sanoista *se cura*, joka tarkoittaa ilman (se-) ahdistusta, pelkoa, huolta tai vaaraa (*cura*).

Safety taas johtaa latinan sanasta *salvus* (vahingoittamaton, terve, turvassa) ja varhaisranskan sanasta *savete*, joka tarkoittaa vapautta tai immuniteettia vaarasta, mutta myös vaaratonta tilaa tai olosuhdetta.

Suomen kielessä ei ole eroa kahden perustavanlaatuisesti erilaisen turvallisuuskäsitteen *safety* ja *security* välillä, Ruotsiksi puolestaan erotetaan *säkerhet* ja *trygghet* jossa ensimmäinen viittaa varattomaan tilaan tai olosuhteeseen, kun taas jälkimmäinen viittaa yksilön tuntemukseen turvallisuudesta tai vaarasta. Eroa käsitteiden *security*- ja *safety*-turvallisuuksien välillä määritellään *Kokonaisturvallisuuden sanakirjassa* seuraavasti:

Security viittaa erityisesti ”kovaan” turvallisuuteen eli tarkoitukselliselta vahingoittavalta toiminnalta (kuten aseellisen voiman käyttö, väkivalta, rikollinen toiminta) suojassa olemiseen (esimerkiksi valtion tai rakennuksen turvallisuus hyökkääjiä vastaan). *Safety* puolestaan viittaa ”pehmeään” turvallisuuteen, siis turvallisuuteen, joka ei vaaranna tarkoituksellisen toiminnan vuoksi vaan esimerkiksi tapaturmien, onnettomuuksien tai virheiden vuoksi (kuten työturvallisuus, potilasturvallisuus, tuotteiden käyttöturvallisuus) (Sanastokeskus TSK 2017, 16).

Erottelu ”pehmeään” ja ”kovaan” turvallisuuteen voidaan pitää ongelmallisena monestakin syystä. Vastakkaisuuksien käyttöä ihmistieteissä on kritisoitu muun muassa siitä, että ne vääristävät todellisuutta luomalla kategorioita ja asettamalla ne toistensa vastakohdiksi, vaikka ihmistieteissä näitä dikotomioita niin sanotusti itsestään on varsin vähän. Luonnollinen dikotomia esimerkiksi elävän ja kuolleen välillä on selvästi ymmärrettävissä, kun taas vaikkapa nuoren ja vanhan välinen suhde ei ole yhtä luontevasti määriteltävissä vastakkaiseksi jo siitä syystä, että tällöin on määriteltävä, missä menee vanhan ja nuoren välinen raja. Raja on siis keinotekoinen ja keskusteltavissa, ei faktuaalinen ja muuttumaton. Dikotominen ajattelu helpottaa ymmärrystämme asioista – mutta nimenomaan yksinkertaistamalla todellisuutta – ja dikotomiat sementtoivat ajatteluamme asettamalla kategorioita vastakkaiseen suhteeseen toisiinsa ja vaikeuttavat täten ymmärryksemme kehittämistä (Nubiola 2008). Dikotomia pehmeästä ja kovasta turvallisuudesta luo mielikuvaa kahdesta täysin erilaisesta turvallisuudesta, ikään kuin molemmissa ei olisi kyse yhteiskunnan, ihmisten ja ympäristön turvaamisesta. Erottelu tulee myös luoneeksi hierarkian eri turvallisuuksien välille, joista yksi tulee väistämättäkin ymmärretyksi toista tärkeämpänä (Karrbom-Gustavsson & Hallin 2014).

Turvallisuuskäsitteillä on myös rakenteelliset juurensa ja institutionaaliset puolustajansa. Valmistautuminen ja reagoiminen ulkoisiin uhkiin kuuluu ensisijaisesti puolustusministeriölle, kun taas sisäisen turvallisuuden uhat ovat

pääsääntöisesti sisäministeriön hallinnonalan (ml. poliisi, pelastus, raja- ja kansallinen turvallisuus) alaisten toimijoiden työtä. Nykyisessä yhteen kietoutuneessa turvallisuusympäristössä dikotominen jako sisäiseen ja ulkoiseen turvallisuuteen on kuitenkin melko keinotekoinen (ks. esim. Turvallinen Suomi 2014; Kansallinen riskiarvio 2018).

Monien tutkijoiden mukaan turvallisuuteen viittaavien käsitteiden alituinen laajeneminen syö niiden merkitystä, kuten myös se, että poliittiset toimijat ovat viimeisten vuosikymmenten aikana alkaneet viljelemään käsitettä yhä tiuhemmin (Silvasti 2016a). Vuoren (2011, 366) mukaan ”turvallistamista”, eli turvallisuuden lisäämistä, käytetään useiden poliittisten päämäärien saavuttamiseen. Valtion keskeiseksi funktioksi on noussut turvallisuuden takaaminen, mutta mitä turvallisuutta kulloinkin halutaan edistää, on kiistelty poliittinen kysymys (vrt. potilasturvallisuus ja pandemiaturvallisuus). Myös niin sanotun ”pakolaiskriisin” aikana vuonna 2015 turvapaikanhakijat esitettiin yhteiskunnallisessa keskustelussa uhkana (Kotilainen & Pellander 2022) ja vastakkainasettelu koski sitä, kenen turvallisuudesta valtion tulisi huolehtia – pakolaisten vai Suomen kansalaisten. Kokoavasti voidaan todeta, että riskien hallinnasta ja siitä keskustelemisesta on tullut entistäkin tärkeämpää riskiyhteiskunnassa (Beck 1992), jossa turvallisuutta uhkaavat riskit ovat laajasti tiedotettuja ja tiedostettuja.

Voisi ajatella, että turvallisuus osana arkielämää on ulkoistettu ja täten siitä ei ole tullut osa refleksiivistä projektia. Turvallisuus on ulkoistettu niin institutionaalisille kuin kaupallisille toimijoille. Turvallisuuden lupauksella myydään myös monia kulutushyödykkeitä, esimerkiksi autoja. Turvallisuudella markkinoidaan myös alueita ja tiloja, esimerkiksi asumiseen ja kuluttamiseen. Turvalliset julkiset tilat, ja puolijulkiset tilat kuten kauppakeskukset, ovatkin usein tarkoitettu kulutukselle ja jo niihin pääsy, ja niissä sosiaalisesti hyväksytyt oleilu vaatii rahan käyttöä. Tämä sulkee ulos vähävaraiset sekä sellaiset, jotka eivät halua kuluttaa (Brandén & Rönnblom 2019, 36). Turvallisuusdiskursseja voidaan nähdä ohjaavan vahvat poliittiset ja taloudelliset intressit, joiden jalkoihin yksilöstä ja paikallisyhteisöstä lähtöisin oleva turvallisuus helposti jää (ks. esim. Telaranta 2019).

Vaikuttaakin siltä, että turvallisuuskäsityksemme on lisääntyen siirtynyt yksilöstä systeemitasolle. Tämä on toki ymmärrettävää, jos otetaan huomioon, kuinka globaalissa ja monimutkaistuvassa maailmassa riskejä on koitettava hallita ylhäältä käsin, kansainvälisten toimijoiden tai kansallisten hallitusten ja viranomaisten taholta. Tutkimusta turvallisuudesta tehdään kuitenkin edelleen alemmilla tasoilla, jolloin yksilöille ja heidän käyttäytymiselleen annetaan suurempi merkitys. Tästä esimerkkinä Hollnagel (2014) on esittänyt teoksessaan turvallisuushallinnasta, että turvallisuus voidaan määritellä kahdella tapaa,

Safety I ja II. Ensimmäisen, eli perinteisen, käsityksen mukaan turvallisuus on tila, jossa ei-haluttujen seurausten esiintyvyys on minimoitu. Tämän käsityksen lähtökohta on pakostaankin reaktiivinen, sillä vasta ei-toivotun tapahtuman jälkeen voidaan tehdä turvallisuutta lisääviä parannuksia. Safety II taas on pro-aktiivinen ja hyviin käytäntöihin luottava turvallisuuskäsitys. Perusajatuksena siinä on, että oikein tekeminen tiedostetaan ja että tekojen seurauksia ennakoidaan. Ihminen nähdään tässä lähestymistavassa resurssina, joka mahdollistaa prosessien oikeanlaisen toiminnan, kun taas Safety I näkee ihmisen vaaratekijänä. (Emt., 147.)

Turvallisuutta voidaan hahmottaa myös turvallisuuskulttuurin (*safety culture*) kautta, tarkoittaen jaettujen asenteiden, arvojen ja näkökulmia turvallisuutta kohtaan. Tämä on yleensä nähty osana laajempaa organisaatiokulttuuria ja että yksilön vastaanottavuus turvallisuuskulttuurille on yhteydessä tämän organisaatioidentiteettiin, yksinkertaistaen, missä määrin hän kokee olevansa osa yhteisöä (Tear & Reader, 2023). Myös teollisuudessa on huomattu tietopohjaisten ja aineettomien resurssien merkitys turvallisuuden näkökulmasta. Teollisuudessa, jossa on perinteisesti panostettu materiaaliin ratkaisuihin turvallisuuden lisäämiseksi, on yhä enemmän alettu panostaa ei-materiaaliin resurssisiin, kuten esimerkiksi tietoon ja taitoon sekä niiden välityksen rakentamiseen ja käytäntöihin (Nuñez & Villanueva 2011, 52). Organisaatiotieteissä turvallisuudenhallinta on nostettu osaksi organisaation henkistä pääomaa. Kiinnostusta on herättänyt se, että työorganisaatioiden panostus terveyteen ja turvallisuuteen nostaa työntekijöiden suorituskykyä ja työviihtyvyyttä sekä alentaa kustannuksia (Nuñez & Villanueva 2011, 51).

Turvallisuuskäsite on laaja ja kontekstisidonnainen, mutta se käsitetään enenevässä määrin suhteessa tahallisesti aiheutettuun vaaraan sekä kansallisten ja institutionaalisten toimijoiden näkökulmasta. Haluamme esittää, että myös yksilö, niin sanottu tavallinen yhteiskunnan jäsen, on mahdollista ymmärtää aktiivisena turvallisuustoimijana. Jotta tähän päästäisiin, on pohdittava yksilön toimijuuden edellytyksiä ja sitä, miten yhteiskuntatieteissä on eritelty oppimista ja osaamista. Tätä tarkoitusta varten perehdymme pääomakäsitteeseen.

Pääomat

Erilaiset pääomat ovat sekä yhteiskuntatieteissä että muissa ihmistieteissä tuttuja käsitteitä. Ne ovat helpoimmin käsitettävissä yksilöiden resurssina, ja ne kategorisoidaan temaattisesti, esimerkkeinä inhimillinen pääoma ja sosiaalinen pääoma. Ranskalainen sosiologi Pierre Bourdieu on useissa yhteyksissä käyttänyt pääomakäsitteitä tuodakseen esiin, kuinka ne vaikuttavat ja edesauttavat

yhteiskunnan eriarvoisuuden reproduktiota. Taloudellisen pääoman rinnalle hän nostaa kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman, joilla molemmilla on niin ikään merkitystä yhteiskuntahierarkioiden ylläpitämisessä (Bourdieu 1973). Turvallisuuspääoman määrittelyssä sekä kulttuurinen että sosiaalinen pääoma tarjoavat tarpeelliset lähtökohdat käsitteen analyysille.

Yksilön tasolla kulttuurinen pääoma on opittua osaamista, ja sekä perheet että koulutuksen instituutiot ovat tärkeässä roolissa sen kehittämisessä. Bourdieu kehitti käsitteen voidakseen selittää, minkä takia lasten luokkatausta määrittää pitkälti koulumenestystä. Bourdieun teorian mukaan korkeasti koulutettujen lapset saavat etumatkaa koulutuspolulla siitä syystä, että he altistuvat kotonaan kulttuuriselle pääomalle, jota koulumaailmassa arvostetaan ja josta siellä on hyötyä. Oppiminen voi olla tiedostettua tai tiedostamatonta, kuten se, että lapsi oppii lähiympäristönsä murteen ja sosiolektin eli yhteiskuntaluokalle ominaisen puhetavan (Bourdieu 1986, 17–18). Tärkeää on joka tapauksessa, että kulttuurinen pääoma merkitsee Bourdieulle yksilötasolla sisäistettyjä tietoja ja taitoja, mutta toki myös kulttuurista makua esimerkiksi kirjallisuuden, vaatteiden ja ruuan suhteen. Näiden summa on habitus, joiden kautta yksilö on osa yhteiskuntaluokkaa, ja täten kulttuurinen pääoma luo eroja niin yksilöiden osaamiseen kuin preferenssien osalta.

Asenne, tarkoittaen suhtautumistapaa johonkin ja halua oppia siitä, on edellytys kulttuurisen pääoman kasvattamiselle. Sitä voidaan pitää habituksen ominaisuutena sikäli, että habitus käsitetään ”kaikkia käytäntöjä yhdistävänä, luovana periaatteena” (Bourdieu 1984, 173, oma käänös). Toisaalla Bourdieun laajassa tuotannossa asenne koulua kohtaan nähdään myös osana kulttuurista pääomaa. Asenteen koulua kohtaan todettiin olevan lähtökohtaisesti korkeampi oppilailla, jolla on keskiluokkainen tausta kuin työväenluokkaisen taustan omaavilla oppilailla. (Bourdieu & Passeron 1979 [1964].)

Amerikkalainen valtiotieteilijä Robert Putnam on puolestaan tutkimuksessaan korostanut sosiaalisen pääoman merkitystä luottamuksen ja yhteiskunnan koheesion kannalta. Sosiaalinen pääoma luo edellytyksiä niin demokraattisten instituutioiden kuin markkinoiden toimivuudelle (Putnam, ym. 1994). Sosiaalinen pääoma ymmärretään yksilötasolla usein sen kautta, keitä henkilö tuntee, mihin verkostoihin hän kuuluu sekä millaisia mahdollisuuksia hänellä on käyttää näitä yhteyksiä hyväkseen (Portes 2000, 2). Bourdieun mukaan yksilön ja perheen sosiaalisia suhteita eli verkostoja voi hyödyntää esimerkiksi koulutuksessa, työnhaussa ja liiketoiminnassa ja ne voidaan täten muuttaa kulttuuriseksi tai taloudelliseksi pääomaksi (Bourdieu 1986, 24–25). Pääomamuotojen konversiot ovat tärkeä osa Bourdieun kontribuutiota yhteiskuntatieteille.

Sosiaalisen pääoman positiivisia vaikutuksia on tutkittu varsin paljon. Esi-merkkinä kyselytutkimus nuorten turvallisuudentunteen yhteydestä paikka-

sidonnaiseen sosiaaliseen pääomaan, jota mitattiin kysymyksillä luottamuksesta oman asuinalueen ihmisiin kolmessatoista maassa Suomi mukaan lukien (Dallago ym. 2009). Tuloksista pystyi päättelemään, että korkea luottamus sekä paikkakiintymys (*place attachment*) edistävät turvallisuudentunnetta, ja tämä näkyy muun muassa korkean sosiaalisen pääoman Pohjoismaissa varsin korkeana turvallisuudentunteena.

Oletettavasti spesifein pääomamuoto on inhimillinen pääoma, jota käytetään ehkä eniten taloustieteissä mutta myös esimerkiksi hallintotieteessä. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD on määritellyt sen seuraavasti: “Human capital can be broadly defined as the stock of knowledge, skills and other personal characteristics embodied in people that helps them to be productive.” (OECD, 2022). Schuller (2001) on esittänyt, että human capital -teorian taustalla oleva oletus investoinnista tiedon ja taidon kasvuun lisää yksilön ja sitä kautta yhteiskunnan vaurautta. Samalla logiikalla kansalaisten turvallisuuspääomaan sijoittaminen lisäisi yhteiskunnan kokonaisturvallisuutta. Seuraavaksi käsittelemme sitä, kuinka käsitämme turvallisuuspääoman omana pääomamuotonaan.

Turvallisuuspääoma

Turvallisuuspääoma-käsitettä ei juurikaan esiinny tutkimuskirjallisuudessa. Tästä poikkeuksena Nuñez ja Villeneuve (2011), jotka ovat tarkastelleet, millä tavalla turvallisuuspääoma (*safety capital*) on osa organisaatioiden ei-materiaalista, ns. henkistä, pääomaa. He näkevät sen ensisijaisesti organisaation resursina, joka koostuu kolmesta osasta. Ensinnäkin yksilötasosta, millä viitataan työntekijöiden turvallisuusosaamiseen. Toiseksi rakenteellisesta osasta, joka on niin sanotusti kollektiivista eikä ole kiinni yksittäisistä työntekijöistä (esim. dokumentoitu tieto, prosessit ja käytännöt). Kolmanneksi sosiaalisesta pääomasta, joka mahdollistaa turvallisuustiedon jakamisen niin organisaation sisällä kuin sen ulkopuolellakin, eli eri kanavat ja verkostot, joissa tietoa voidaan jakaa (Nuñez & Villeneuve 2011, 61–62). Tämä määritelmä pitää sisällään monia aspekteja, joita sovellamme analyysissamme turvallisuuspääomasta. On kuitenkin hyvä huomata, että Nuñezin ja Villeneuvean lähtökohtana on organisaatio, eli jossain määrin muusta yhteiskunnasta erillään oleva yksikkö omine tuotantoprosesseineen, resursseineen ja hierarkioineen, millä on implikaatioita niin turvallisuustiedon spesifeille tarpeille kuin sen välittymiselle organisaation ulkopuolelle.

Turvallisuuspääoma olisi mahdollista nähdä osana kansalaistaitoja sekä itsestään huolehtimisen taitona, jolla voidaan tuottaa yhteistä hyvää. Mikä

milloinkin on laskettu kansalaistaidoksi, on aikasidonnaista (POPS 2014, 22–23). Nykyään esimerkiksi digitaaliset taidot ovat tarpeellisia arjessa ja nimetään usein kansalaistaidoiksi. Vastaavasti ensiapu, joka usein mielletään kansalaistaidoksi, on tärkeä osa turvallisuusosaamista. Eräs vahva todiste tästä asemasta on lakiin kirjattu kansalaisvelvollisuus auttaa hengenvaarassa tai vakavan terveyden vaarassa olevaa kykyjensä mukaan, minimivaatimuksena hätänumeroon soittaminen.

Isaac ym. (2019) esittävät kuvaavan esimerkin turvallisuusosaamisen kontekstisidonnaisuudesta ja dynaamisesta yhteiskunnallisesta arvostuksesta. Heidän mukaansa ensiavun asema nousi Isossa-Britanniassa kansalaistaidoksi sitä ajavan kansalaisliikkeen johdolla 1800-luvulla. Tätä ennen ensiapu oli pelastusammattilaisten erikoisosaamista. Teollisuuden nopea kasvu sai aikaan sen, että monilla työpaikoilla tehtiin vaarallista työtä. Näihin olosuhteisiin ensiapu oli monelle tärkeä taito jo siitäkin syystä, että työntekijät olivat usein ensimmäisenä onnettomuuspaikalla. Kirjoittajat pitävät ensiaputaitoa tapana tuntea ylpeyttä sekä osallistua yhteiskuntaan ja tämän nähdään kohottavan työläisten statusta kansalaisina. Ensiapukoulutus loi myös uusia suhteita työläisten välille ja yhteisöihin ylipäättään (Isaac ym. 2019). Voidaan myös ajatella, että turvallisuudentunne nousi sitä mukaan kun, ensiaputaidot levisivät yhteiskunnassa. Eikä myöskään sovi unohtaa niitä ei-muodollisia kanavia, mitä kautta työläiset kouluttivat toisiaan, perheitään ja muuta lähiympäristöä.

Lähihistoriassa ja tälläkin hetkellä on monia osittain aikaan sidoksissa olevia taitoja, joita voidaan mieltää kansalaistaidoiksi, kuten hyvä käsihygienia, etäisyyden pitäminen, ostoskäyttäytyminen (hamstrauksen välttäminen), sähkönsäästö, varautuminen sähkökatkoksiin ja muihin poikkeustiloihin. Kansalaisia on viranomaisten toimesta ja yleisimminkin yhteiskunnallisessa keskustelussa vastuutettu viime vuosina monessakin asiassa. Nämä turvallisuusnäkökulmasta poikkeukselliset ajat sekä viestintä niistä ja keskustelu niiden ympärillä ovat saattaneet luoda pohjaa uudelleenlaistulle yhteiskunnalliselle turvallisuuskäyttäytymiselle ja -asenteelle (ks. esim. Saal ym. 2021; Saal & Puustinen 2023). Akuuttien kriisien aikana, ja välittömästi niiden jälkeen, vaikuttaa maaperä olevan otollinen yksilöiden turvallisuustoimijuuden kehittämiseen.

On luontevaa aloittaa turvallisuuspääoman tarkastelu nimenomaan yksilön osaamisen näkökulmasta. Yksilötasolla turvallisuuspääoman voidaan kiteytetysti sanoa olevan opittua osaamista ja asenteita ihmisten, rakennusten ja muun omaisuuden, järjestelmien sekä ympäristön turvaamiseen. Opitun osaamisen sijaan voidaan myös puhua opitun sisäistämisestä. Sisäistämisen käsite on tärkeä kahdesta syystä: ensinnäkin turvallisuuspääomaa voidaan kerryttää muun muassa turvallisuuskoulutuksen kautta, eli oppi tulee pääosin yksilön ulkopuolelta, ei omista kokemuksista. Toiseksi turvallisuustieto olisi syytä sisäistää, jotta

sitä voi soveltaa nopeasti, miltei automaattisesti, tarpeen vaatiessa. (Lehtinen ym. 2016, 62–64; Rinne ym. 2015, 206) (Vrt. maanpuolustusosaaminen [Kosonen 2019, 60–61; Kosonen ym. 2019].) Tällöin siitä saadaan suurin hyöty irti.

Yksilön turvallisuuspääoman näkökulmasta turvallisuuden erottelu sen perusteella onko haitta tarkoittamatonta tai tarkoituksellista, esimerkiksi kovaan ja pehmeään turvallisuuteen, ei ole merkityksellistä. Yksilön on osattava arvioida riskejä ja toimia oikein vaaratilanteessa siitä huolimatta, onko riski tai vaara tahallisesti tai tahattomasti aikaansaatu, tai vaikkapa luonnonilmiön aiheuttama (vrt. Saal & Puustinen 2023). Lähtökohtaisesti oikeanlainen toimiminen rakennus- ja maastopaloissa, vaaratilanteissa liikenteessä, sekä katkoksissa sähkö- tai vedenjakelussa ovat samantapaisia riippumatta haitan aiheuttajasta.

Kuten muidenkin pääomien kohdalla, esimerkiksi kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman (Bourdieu 1986), turvallisuuspääoma on eroteltava yhtäältä yksilön om(aksum)aksi resurssiksi ja toisaalta ryhmän, organisaation tai yhteisön resurssiksi. Tämä korkeamman tason pääoma voidaan ymmärtää yksilöiden pääomien summaksi, mutta toisaalta myös institutionalisoiduksi turvallisuuden muodoiksi, tarkoittaen esimerkiksi jaettua käsitystä sovitusta käytännöistä vaaratilanteissa. Tärkeänä voi myös pitää sellaisia rakenteita, joiden kautta turvallisuusalojen toimijat, siis suuren turvallispääoman omaavat henkilöt, voivat edesauttaa yksilöiden turvallisuusosaamisen rakentumista. Näiden rakenteiden tehtävä on tiedon levittäminen, diffuusio, ja ne toimivat siltoina turvallisuusalan kentästä muihin kenttiin, esimerkiksi koulumaailmaan (Vrt. maanpuolustuksen eri kentät [Kosonen 2019, 31–33]). Kolmantena muotona on objektivisoitunut turvallisuuspääoma eli ne fyysiset ratkaisut ja teknologiat, jotka minimoivat vaaratilanteita tai varoittavat niistä.

Toisin kuin Bourdieulla, turvallisuuspääoma ei ole väline yhteiskuntaluokkien välisessä erottautumisessa, vaan ihmisen ja tämän ympäristön turvaamiseen. Toisaalta turvallisuuspääoma ja turvallisuutta edistävät resurssit, niin sanottu objektivisoitunut turvallisuuspääoma, ovat jakautuneet epätasaisesti yhteiskunnassa (ks. esim. Saal ym. 2021; Saal & Puustinen 2023). Autojen turvallisuus on tästä hyvä esimerkki: kalliit, isot henkilöautot, niin sanotut katu-maasturit tai SUV:it ovat kolarissa turvallisempia kuin pienet autot. Toisaalta isot autot aiheuttavat kolaritilanteessa pientä auto enemmän tuhoja, joten käsillä on paradoksi, joissa oman turvallisuuden lisääminen saattaa vähentää muiden turvallisuutta. Mutta aina ei sentään ole kyse turvallisuuden nollasummapelistä: Turvallisuusteknologiat autoissa, kuten automaattinen jarrutus kolarin välttämiseksi ja kaistavahti, vähentävät onnettomuuksien määrää ja lisäävät turvallisuutta myös muille liikenteessä liikkujille. Turvallisuus on suurissa määrin kiinni mahdollisuuksista kuluttaa turvallisia ja turvallisuutta lisääviä hyödykkeitä, mutta se ei rajoitu ainoastaan omaan kulutukseen, omiin

tiloihin ja kulkuneuvoihin ja muuhun teknologiaan. Esimerkkinä voidaan pitää Saksan Mannheimissa tehtyä tutkimusta 271:n lasten leikkikentän viihtyvyydestä ja turvallisuudesta eri asuinalueilla, jossa leikkikentät köyhillä alueilla todettiin turvattommiksi verrattuna hyväosaisten asuttamiin alueisiin (Buck ym. 2018).

Turvallisuus organisaatioissa on nähty myös vallan välineenä. Andrew Hopkins on tutkinut kaivostapaturmien syitä Australiassa ja näyttänyt muun muassa kuinka johto suurempien voittojen toivossa motivoi kaivostyöntekijöitä tuotantobonus-järjestelmällä oikomaan mutkia ja laiminlyömään turvallisuusmääräyksiä (Hopkins 1984). Hopkinsin laajassa tuotannossa onnettomuudet mielletään pääasiallisesti organisatorisiksi epäonnistumisiksi, jotka ovat ehkäistävässä. Hopkinsin normatiivinen lähestymistapa asettaa organisaatioiden valtaapitävät sekä julkisen tuomiovallan vastuuseen turvallisuuspuutteista ja niihin puuttumattomuudesta, silloin kuin tälle olisi olemassa lain edellyttämät perusteet (Le Coze 2019).

Turvallisuuspääoman pääasiallinen hyöty ei joka tapauksessa niinkään tule kamppailussa sosiaalisilla kentillä, poissulkien turvallisuusalojen kenttiä, joissa sillä on kentälle perustavanlaatuisen funktio, vaan siitä että sillä estetään vaaroja ja minimoidaan niistä johtuvia vaikutuksia. Mutta sikäli että turvallisuuspääoma on jakautunut eriarvoisesti yhteiskunnassa tulevat sitä vähiten omaavat olemaan alttiimpia erilaisille vaaratekijöille. Voidaan myös spekuloida, että huono-osaisuus korreloi vaara-alttiiden ympäristöjen kanssa, esim. vaarallinen työympäristö, naapurien riskialtis käyttäytyminen tai välttävä rakennusturvallisuus. Jos näin on, on sisäistetty turvallisuuspääoma tärkeässä osassa turvallisuuden tasa-arvottamisessa siitäkin syystä, että ongelmakohtia voi sen avulla identifioida ja parantaa. Kartoituksessa asuinrakennuspaloista naapurustotasolla Helsingissä identifioitiin, että riskiä nostaa muun muassa matala koulutusaste ja korkea työttömyys. Riskiä laskee korkea koulutustaso, uudempi rakennusvuosi ja korkea asuinrakennustiheys. Tätä viimeistä, kontraintuitiivista tulosta, selittää se, että hyväosaiset asuvat useasti korkean rakennustiheyden alueella Helsingissä (Todorović ym. 2020, 21). Voidaan toisaalta spekuloida, että vaarallisissa oloissa paljon aikaa viettävillä on todennäköisesti kertynyt tietoa ja taitoa esimerkiksi turvallisista käytännöistä eri tilanteissa. Kokemuspohjainen ja vertaisverkon kautta saatu turvallisuusosaaminen on ilman muuta tärkeää, etenkin sellaisissa oloissa, joissa ei ole olemassa turvaohjeita tai viestintä niistä on puutteellista.

Turvallisuuspääoman osa-alueet

Tiedot, taidot, asenne, luottamus ja tunne

Turvallisuustieto voidaan jakaa kahteen osaan: turvallisuustietoisuuteen eli mikä käsitetään turvalliseksi ja vaaralliseksi sekä tietoon, miten toimia vaaratilanteessa. Erottelu turvalliseen ja vaaralliseen on nähty tapahtuvan ihmisten mielissä. Yksilöiden erilaisia näkökulmia samaan todellisuuteen turvallisuusasioissa on kiteytetty esimerkiksi seuraavasti:

As such, risk, safety, and security are constructs in people's minds. Every individual has different sets of objectives or values the same objectives differently, creating different perceptions of the same reality (Blokland & Reniers 2017).

On kuitenkin huomattava, että käsitykset todellisuudesta ovat kollektiivisen prosessin tuloksia. Ruth Simpsonin (1996, 550) mukaan käsitykset turvallisuudesta ja vaarasta ovat intersubjektivisia, eli niiden perustana on kollektiivinen sopimus, jonka opimme sosiaalistumisen kautta. Esimerkkinä ihminen ei ”luonnostaan” pelkää käärmeitä vaan oppii niiden olevan vaarallisia. Näin ollen turvallisuuskäsitykset ovat yhteisesti jaettuja sosiaalisia konstruktioita. Usein vaarat ovat itsestään huomaamattomia ja niistä varoitetaan eri vaaramerkein ja -tekstein. Mikä luokitellaan vaaralliseksi ja turvalliseksi on myös kontekstisidonnaista. Eriävät rajoitukset eri maiden välillä moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettamisesta alkoholin alaisena olkoon tästä esimerkkinä.

Turvallisuus- ja vaarakäsityksiin saattavat vaikuttaa sosiaaliset tekijät, kuten esimerkiksi etninen tausta, koulutus, yhteiskuntaluokka, asuinalue, ikä, seksuaalisuus tai sukupuolinen identifiointuminen. Asenne turvallisuusaspekteja kohtaan on paljolti riippuvainen, kuinka eri vaaratekijöitä tiedostetaan ympäristössä. Esimerkkinä tästä Bergdahl (2007) sai liikenneasennetutkimuksessa tulokseksi, että sukupuoli määrittää asennetta liikenneturvallisuuteen enemmän kuin etnisyyt. Naiset ottavat enemmän huomioon turvallisuuden liikenteessä, mutta esimerkiksi latinalaisessa kulttuuripiirissä asuvat kokivat voivansa nauttia enemmän alkoholia kuin muut ryhmät ja ajaa autoa. Bergdahlin mukaan tämä voisi osaltaan selittää eri kulttuuripiireissä havaittua korkeampaa liikenneonnettomuusalttiutta (emt.).

Asenne on osa suhtautumista turvallisuuteen, koska se vaikuttaa yksilön valintoihin, intresseihin ja käyttäytymiseen. Näin ollen onkin tärkeää, että asenne turvallisuusasioita ja -oppimista kohtaan on myönteinen, jotta turvallisuuskoulutuksesta on hyötyä. (Ks. esim. Kosonen 2019; Kosonen ym. 2019; Raisio

ym. 2017, 46–50, 53–54.) Asenteen turvallisuutta kohtaan voidaan ajatella kehittyvän summana muun muassa yksilön tiedoista, taustasta ja kokemuksista, riskien tiedostamisesta sekä omasta toimijuudesta. Asenne luo perustan oppimishalulle ja turvallisuusviestinnän ensimmäinen päämäärä onkin täten se, että yksilöt tiedostaisivat esimerkiksi erilaisten riskien olemassaoloon tai vaaratilanteiden mahdollisuuden ja olennaisesti yksilön roolia turvallisuustoimijana.

Brita Somerkoski (2015) on tutkimuksessaan 15–16-vuotiaiden turvallisuusasenteista, tiedoista ja taidoista tullut siihen tulokseen, että nuoret tiedostavat eri turvallisuusaspektien tärkeyden ja tarpeen hyvin suuressa määrin, sillä jopa 84 % vastauksista puollettiin turvallisuuden tärkeyttä, tytöistä 91 % ja pojista 78 %. Pojilla havaittiin olevan enemmän taipumusta myötämieliseen asenteeseen riskialtista käyttäytymistä, kuten mopon trimmaamista, tulella leikkimistä ja väkivaltaisuutta kohtaan. Vastanneilla turvallisuuden tietotaso oli varsin korkea, keskimäärin 74 % kyselyllä mitatuista täysistä pisteistä. Haaste onkin, että yksilöiden ja ryhmien kokemusmaailma on erilainen ja että riskien tiedostamisen ja asenteiden tulisi olla joissain määrin yhteneväisiä, jotta turvallisuuskoulutuksella olisi haluttu vaikutus.

Toinen turvallisuustiedon osa-alue, eli tieto kuinka toimia vaaratilanteessa, on kytköksissä taitoon toimia oikein. Se, että tietää mitä tehdä ja osaa toimia sen mukaisesti on iso osa turvallisuusosaamista. (Somerkoski 2015.) Turvallisuustiedon ja -taidon voi jakaa kolmeen osaan; ensinnäkin on tietoa ja taitoja turvallisista käytännöistä tarkoittaen tietoa/ymmärrystä toimimisesta siten, että toiminnasta ei aiheudu vaaraa (itselle tai muille). Toiseksi ja kolmanneksi on tietoa ja taitoa mitä tehdä vaaratilanteessa ja sen jälkeen. Tiedot ja taidot ovat opittavissa valtaosalle ihmisistä, joitakin kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia erityisryhmiä lukuun ottamatta.

Tutkimuksessa 15–16-vuotiaiden turvallisuuskompetenssista Somerkoski (2015) sai tulokseksi, että nuorten itsearviointi käytännön turvallisuustaidoista oli alhaisempi (60 % täysistä pisteistä) verrattuna edellä mainittuihin asenteisiin ja tietoihin (74 %). Sukupuolien välillä oli merkittäviä eroja taitojen osalta: 91 % pojista sanoivat osaavansa tarkistaa palohälyttimen toimivuuden, kun taas tytöillä osuus oli 66 %. Pojista 89 % ilmoitti osaavansa käyttää palosammutinta, kun vastaava osuus tytöillä oli 56 %. Samoin Suomalaisten pelastusasenteet -tutkimuksessa on havaittavissa vastaavaa hienoista sukupuolittunutta eroa vastaajien turvallisuustiedoissa ja -asenteissa (Saal & Puustinen 2023). Somerkoski (2015, 595) arvioikin, että turvallisuustaitoihin tulisi panostaa enemmän peruskoulun opetuksessa.

On myös hedelmällistä miettiä, kuinka osaaminen kytkeytyy yhtäältä kykyyn ja toisaalta toimijuuteen. Markus Heiskanen kiteyttää kyvykkyyden näin:

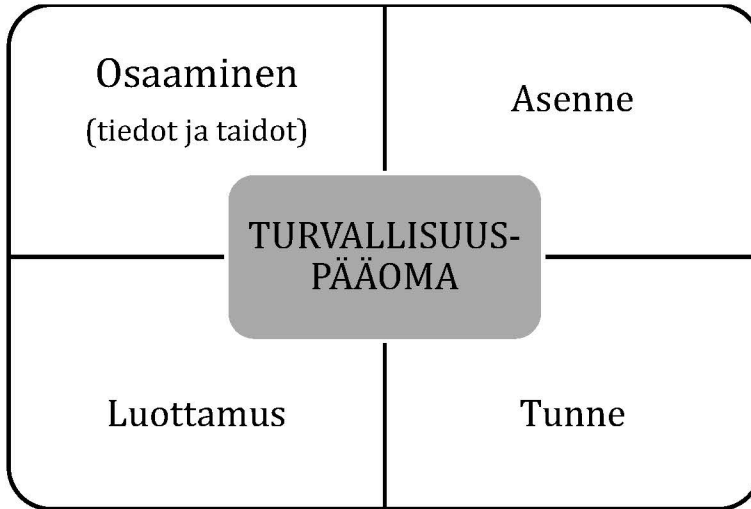
Turvallisuus voidaan siis ymmärtää *kyvykkyydeksi* pitää yllä turvallisuutta. Mikäli kyky pitää yllä turvallisuutta on jostain syystä rajoittunut, ominaisuus voidaan mieltää *haavoittuvuuden* kautta (Heiskanen 2013, 363).

Toisaalta toimijuus on Heiskanen (emt.) analyysissa varattu turvallisuustoimijoille, kuten rajavartiosto, pelastustoimi ja poliisi. Vaikka suomalainen kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamalli korostaa kansalaisen toimijuuden merkitystä, on edelleen nähtävissä, että turvallisuusviranomaiset enimmäkseen tuottavat turvallisuutta kansalaisille, eivät yhdessä kansalaisten kanssa (Raisio ym. 2021; Raisio ym. 2017). Toimijuus on kuitenkin tärkeä osa yksilön osaaamista tilanteessa, jossa ollaan (henkeä uhkaavassa) vaaratilanteessa (ks. esim. Kosonen 2019; Kosonen ym. 2019). Yksilölle ei ainoastaan kuulu tehtävä ylläpitää turvallisuutta vaan myös toimia tavalla, joka minimoi haittavaikutuksia. Esimerkkejä on monia haavahoidosta alkusammutukseen ja avun hälyttämisestä elvyttämiseen. Näihin voidaan lukea myös perustarpeiden tyydyttäminen kriisitilanteessa, kuten ruuan valmistus ja lämpimänä pysyminen vaativissa olosuhteissa. Toimijuuden korostuminen vaikuttaa olevan sisäänrakennettu yksilön turvallisuuspäömaan.

Luottamus voidaan karkeasti jakaa luottamukseen toisiin ihmisiin ja luottamukseen instituutioihin (Kohdyakov 2007). Molemmilla näistä on suora yhteys turvallisuudentunteeseen. Aiemmasta esimerkkinä aiemmin viitattu Dallago ym. (2009) jotka havaitsivat positiivisen yhteyden naapureihin luottamisen ja turvallisuudentunteen välillä. Myös luottamus instituutioihin edistää turvallisuudentunnetta. Esimerkiksi luottamus siihen, että pelastustoimi on paikalla suhteellisen nopeasti tai puolustusvoimat on valmiina turvaamaan Suomen alueellisen koskemattomuuden, on oletettavasti yhteydessä turvallisuuden tunteeseen. (Kosonen 2019; Kosonen ym. 2019.) Vastaavasti asuttaessa kauempana pelastuslaitoksesta, harvaan asutulla alueella, joudutaan varautumista tulipaloihin ja häiriötilanteisiin yleisesti miettimään perusteellisemmin (esim. Nikkanen & Kekki 2021). Luottamus on relationaalinen käsite sikäli, että sillä tarkoitetaan suhdetta muihin toimijoihin. Luottamus rakentuu täten yksilössä hänen omien kokemustensa ja mielikuviensa perusteella. Nämä taas voivat perustua esimerkiksi turvallisuusviestintään tai siihen, miten pelastusviranomaisten ja muiden pelastustoimijoiden toiminta koetaan. Luottamusta saattaa nakertaa tai lisätä muidenkin toimijoiden viestintä, kuten esimerkiksi elokuvat, uutisointi, some-keskustelu tai -sisältö. (Ks. esim. Poliisibarometri 2020.)

Turvallisuudentunne on myös relationaalinen käsite sikäli, että se on yhteydessä yksilöä ympäröivään maailmaan. Simpsonin (1996) sosiokonstruktivistista näkökulmaa turvallisuuteen myötäillen voisi jopa sanoa, että turvallisuudentunne lähtee niistä intersubjektiivisistä käsityksistä, mitä on olemassa. Jos

turvallisuuden tai turvattomuuden tunne mikä näyttäytyy normeja rikkovana käyttäytymisenä, ei ole yhteydessä sosiaalisesti hyväksytyjen riskien kanssa, puhutaan paranoiasta tai vastaavasti tyhmänrohkeasta tai rämäpäisestä käyttäytymisestä. Luottamuksen instituutioihin on nähty vaikuttavan myönteisesti turvallisuuden tunteeseen, joka taas edesauttaa luottamusta tuntemattomien välillä (Spadaro ym. 2020).

Kuvio 1. Turvallisuuspääoman osa-alueet

Kuviossa 1. on esitetty turvallisuuspääoman osa-alueet. Turvallisuuspääoma koostuu turvallisuusosaamisesta, asenteesta, luottamuksesta ja tunteesta. Turvallisuusosaaminen pitää sisällään tiedot ja taidot, kun taas luottamus koskee sekä yksilön luottamusta omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiin toimia sekä luottamuksesta toisiin ihmisiin ja viranomaisiin. Tunne turvallisuuspääoman osa-alueena taas viittaa erityisesti turvallisuudentunteeseen. On huomattava, että turvallisuuspääoman osa-alueet toimivat limittäin ja ovat kiinteästi yhteydessä toisiinsa. Esimerkiksi turvallisuusosaamiseen voidaan liittää tietojen ja taitojen lisäksi asenteet sekä osaamiseen linkittyvät toiminnalliset valmiudet (ks. esim. Somerkoski ym. 2019). Myös luottamus esimerkiksi viranomaisiin on keskeisesti yhteydessä asenteisiin ja tunteeseen.

Yksilön turvallisuuspääomaa ylläpitävät tekijät

Turvallisuuspääomaa ylläpitäviä tekijöitä voidaan tunnistaa niin yhteisö- kuin yksilötasollakin. Turvallisuusosaamisen oppiminen ja ylläpito vaatii harjoittelua ja kertausta, ja tässä turvallisuuspääoma ei eroa kulttuurisesta pääomasta. Erona on, että kulttuurinen pääoma on vahvasti sidoksissa identiteettiin, itsensä esiintuomiseen ja erottautumiseen, jonka ylläpidolla on sosiaalinen funktio niin yksilö- kuin ryhmätasolla. Kulttuurista pääomaa ylläpidetään huomaamatta, kuin itsestään, esimerkiksi mielekkään tekemisen kuten musiikin kuuntelun, sosiaalisen kanssakäymisen tai vaikkapa lukemisen kautta (vrt. Bourdieu 1984). Toki kouluttautuminen, kulttuurisen pääoman kehittäjä *par excellence*, taas on vaativalta työtä, mutta sille on myös yhteiskunnallinen arvo, joka manifestoituu työelämässä (Bourdieu 1986, 21). Turvallisuuspääoman ylläpitäminen, mikä on harvoille oman identiteettikonstruktion tai kouluttautumisen kannalta erityisen tärkeää, taas vaatii tietoista paneutumista ja kiinnostusta itse asiaan.

Turvallisuuspääomaa voi toki ylläpitää eri syistä, kuten omasta kiinnostuksesta, harrastuksen myötä tai osana harrastusta, osana työtehtäviä, vastuualueita tai koulutusta (vrt. maanpuolustusosaaminen ylläpitäminen osana yksilön maanpuolustussuhdetta [Kosonen 2019]). Viimeaikaiset kriisit ovat nostaneet muun muassa varautumista osaksi yleistä keskustelua ja varmasti lisänneet kiinnostusta ja tietoisuutta turvallisuusasioihin yhteiskunnan eri sektoreilla (ks. esim. Nikkanen & Kekki 2021; Saal ym. 2020; Saal & Puustinen 2023).

Se, millä tavalla turvallisuuspääoma voi levitä yhteiskunnassa on havainnoitavissa toimijakenttäanalyysin avulla. Turvallisuuskentän ylittävät, suurta turvallisuuspääomaa omaavat henkilöt mahdollistavat omalta osaltaan tiedon kulun ja levityksen muille kentille. Kyseisten agenttien koulutustoimintaa ja pääsyä muille kentille saattavat tukea tai rajoittaa niin sanotut portinvartijat muilla kentillä, kouluissa esimerkiksi koulujen rehtorit tai turvallisuuvastaavat työorganisaatioissa. Tästä näkökulmasta turvallisuuspääoman kasvattaminen voi hidastua johtuen esimerkiksi kouluttajien rajallisesta ja/tai rajoitetusta pääsystä kentälle, koulutusmahdollisuuksien puutteesta tai vaikkapa kulttuurisista, kuten kielellisistä tai asenteellisista, esteistä. On myös mahdollista, että resurssit eivät riitä turvallisuuskoulutuksen järjestämiseen. Turvallisuuskoulutus saattaa myös vaarantua muista syistä. Oleellisesti myös median kautta tapahtuva turvallisuusviestintä, vaikka yleisten tietoiskujen muodossa, on muokattava uuteen mediamaisemaan, joissa kohderyhmät ovat tavoitettavissa eri medioiden kautta (Rantamäki ym. 2023).

Huomiota tulee myös kiinnittää turvallisuustiedon legitiimiyteen, eli siihen, mikä kollektiivissa nähdään korrektina turvallisuustietona sekä kuka siitä

päittää ja kuka sitä saa jakaa. Oikeanlainen turvallisuusosaaminen on nimittäin aika- ja paikkasidonnaista. Jo ohjeistusten päivittymisen kannalta olisi hyvä, että turvallisuusosaamista kerrattaisiin aika-ajoin. Ensiavun historiallisesta kehityksestä kertoo se, että painelu-puhalluselvytyksen opettaminen ei-ammattilaisille tuli Yhdysvalloissa luvalliseksi vasta 1974. Elvytyksessä sydänhieronnan merkitystä on 2010-luvulta korostettu, ja vastaavasti puhalluselvytyksen merkitys on pienentynyt (American Heart Association 2023). Suositukset ja ohjeistukset perustuvat tieteelliseen näyttöön ja niitä antavat institutionaaliset toimijat. Esimerkiksi Suomen Punaisen Ristin elvytys- ja ensiapuohjeet perustuvat Euroopan elvytysneuvoston (ERC) ja Maailman elvytysneuvoston (ILCOR) vuoden 2021 ohjeisiin sekä kansalliseen Käypä Hoito -suositukseen.

Kansalaisyhteiskunta tukee yksilön turvallisuusosaamisen ja resilienssin kehitystä ja tämä nähdään viranomaistaholta enenemissä määrin tärkeänä osana kokonaisturvallisuutta (Sisäministeriö 2017, 41–42). Yhdistyksillä ja järjestöillä on rajapintaa kansalaisiin, ja sitä kautta ne ovat ja voisivat suuremmissakin määrin olla jalkauttamassa turvallisuusosaamista (Jalava ym. 2017; Raisio ym. 2021). Kansalaisyhteiskunnan toimijoista voidaan mainita esimerkiksi Suomen Punainen Risti, Suomen partiolaiset ja sopimuspalokuntatoiminta. Pitkän perinteen Vapaapalokunta-liike oli ensimmäisiä koko maahan juurtuneita kansalaisliikkeitä Suomessa (Stenius 1987). Kansalaisyhteiskunnan rooli korostuu myös tuoreessa neljännen sektorin, tai spontaanin vapaaehtoisuuden, toimintaa turvallisuuden kontekstissa käsittelevässä tutkimuksessa. Spontaani vapaaehtoisuus tuo yksilön toimijuuden ja osallisuuden ilmenemiseen perinteistä järjestötoimintaa ”vapaamman” elementin, korostaen entisestään vapautta valita itselleen sopiva tapa ja aika osallistua turvallisuustyöhön. Spontaanin vapaaehtoisuuden voidaan katsoa kehittävän yksilön turvallisuuspääomaa, aivan samoin kuin perinteisemmän järjestötoiminnan. (Ks. esim. Rask ym. 2020; Raisio ym. 2022; Raisio ym. 2022.)

Yhteiskunnallinen vaikuttaminen yksilöiden turvallisuusrelevantteihin asenteeseen, luottamukseen ja tunteeseen saattavat monissa tapauksissa edeltää mahdollisuuksia turvallisuustaitojen ja -tietojen opettamiseen ja ylläpitoon. Tämä johtuu nähdäksemme edellä mainittujen osa-alueiden relationaalisesta olemuksesta. Esimerkkinä tapauksessa, jossa yksilöllä ei ole luottamusta viranomaiseen, on yksilön suhtautuminen tämän viestintään luultavasti negatiivista tai siihen suhtaudutaan yhdentekevästi. Tämän tapaisissa skenaarioissa on kommunikaatiokanavien ja yhteisten rajapintojen löytäminen, vaikka yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa, ensiarvoista. Turvallisuus-toimijoiden määrätietoinen panostaminen luottamuksen kehittämiseen onkin nähtävä tärkeänä osana kaikkea turvallisuustoimintaa.

Pohdinta

Tämän teoreettisen tarkastelun tavoitteena on ollut määritellä turvallisuuspääoman käsite, jonka avulla osaltaan luodaan pohjaa monitieteiselle käsitykselle yksilö- ja yhteisökeskeisestä turvallisuuskäsityksestä. Turvallisuuspääomassa yhdistyvät niin kulttuurinen kuin sosiaalinenkin pääoma (Bourdieu 1973). Tiedot, taidot ja jossain määrin asenne on yksilön oppimaa ja sisäistettyä pääomaa ja näin ollen turvallisuuspääoma vertautuu vakiintuneeseen kulttuurisen pääoman käsitteeseen. Toisaalta turvallisuudentunne ja luottamus ovat relationaalisia, tarkoittaen riippuvaisia ympäröivästä maailmasta ja toimijoista, sekä yksilön suhteesta niihin. Nämä ovatkin järkevämpää nähdä osana sosiaalista pääomaa. Asenne taas on näiden kahden välimaastoa, koska siinä yhdistyvät yksilön käsitys ja häntä ympäröivän yhteisön käsitykset. Aiemmin viitattu Bourdieu ja Passeron (1979) alempien ja ylempien yhteiskuntaluokkien eroista asenteissa koulunkäyntiin toiminee tästä esimerkkinä.

Yhteisötasolla turvallisuuspääomalla voidaan tarkoittaa tietyn yhteisön jäsenien yhteenlaskettua turvallisuuspääomaa, näiden summaa (vrt. Nuñez & Villanueva 2011). Voisimme näin suurpiirteisesti määritellä esimerkiksi paikallista turvallisuuspääomaa tai vaikka työorganisaation pääomaa. Toisaalta voisi miettiä turvallisuuspääomaa yhteiskunnan, yhteisön ja ympäröivien rakenteiden kautta syntyvästä tuesta asenteen, luottamuksen, taitojen, tietojen ja turvallisuuden tunteen ylläpitämisessä sekä kehittämisessä, eli toisin sanoen yksilön turvallisuuspääoman kehittämisessä ja ylläpitämisessä. Tässä määritelmässä tulisi päättää mikä on yhteisö ja ketä siihen kuuluu. Esimerkiksi yläkoulu voidaan nähdä yhteisönä, joka on yhteydessä kuntaan ja pelastustoimeen. Nuorten vanhemmat olisi ehkä myös nähtävä yhteisön osana sekä myös nuorten harrastukset. Yhteisön sijaan olisikin parempi puhua turvallisuutta ylläpitävästä verkostosta, jossa yksilöt ovat yhteydessä turvallisuusasioissa eri toimijoihin, kouluesimerkillä jatkaen ystäviin, harrastuksiin ja vanhempiinsa. Yksilöiden näkökulmasta turvallisuusyhteisöjä ei ole yksi vaan monia riippuen yksilön positiosta verkostossa ja yhteyksien laadusta, eli siitä onko näillä merkitystä turvallisuuspääoman osa-alueisiin.

Turvallisuuskulttuurin voisi myös ajatella olevan suorassa yhteydessä turvallisuuspääoman kehittämiseen ja ylläpitoon (vrt. Tear & Reader, 2023). Toisin sanoen vahvan turvallisuuskulttuurin yhteisöissä on hyvät edellytykset turvallisuuspääomalle. Voisi olettaa, että sosiaalisen pääoman alaisten asenteiden ja luottamuksen, sekä jossain määrin turvallisuudentunteen, ovat yhteydessä yhteisön kulttuuriin. Turvallisuuskulttuuriin kuuluvat myös eri tavat ylläpitää turvallisuutta, kuten käytännöt, viestintä, ohjeistukset ja koulutukset. Näitä voidaan hahmottaa tapoina ylläpitää toimijuutta, ja ne ovat tärkeässä osassa

kyvykkyyden kannalta. Itse osaamisen, eli tietojen ja taitojen, ylläpitämiseen on olennaista, että yhteisössä löytyy tälle arvostusta sekä osaajia tai mahdollisuus kutsua turvallisuusasiantuntijoita pitämään koulutuksia.

Yksilön voimaantuminen, tarkoittaen tämän mahdollisuuksia aktiivisesti vaikuttaa elämäänsä ja ympäröivään yhteiskuntaan, on tapahtunut monilla elämänaalueilla ja syinä tähän on nähty olevan niin ihmisoikeuksien kehitys, kuin koulutuksen ja tieteellisten lähestymistapojen yleistyminen (Meyer & Bromley 2013). Anthony Giddensia (1991) mukaillen oman elämän sekä ympäristön refleksiivinen ymmärtäminen ja hallinta ovat tulleet tärkeiksi osiksi monien identiteettiä. Voimme ajatella, että taloudellisen tasapainon ja ruumiillisen hyvinvoinnin ylläpito, sekä lasten kasvatusta arvostetaan ja niihin panostetaan tässä ajassa paljon. Näissä esimerkeissä yksilöllinen hyvä tuottaa myös yhteiskunnallista hyötyä, kuten taloudellista kasvua ja yhteiskunnan reproduktiota hyvän kasvatuksen saaneilla yksilöillä. Voisiko turvallisuusajattelu tulla laajemmin osaksi yksilöllistä projektia ja sitä kautta yhteiskunnallista hyvää?

Yksilötasolla turvallisuuspääoma on ennen kaikkea toimijuuteen viittaava käsite. Käsitteellä pyrimme pois rajaavasta subjekti-objekti-jaosta, jossa turvallisuustoimijuus rajataan koskemaan yhteiskunnan institutionaalisia turvallisuustahoja. Vertaamalla Silvastin (2016a; Heiskanen 2013) turvallisuuskäsitettä omaan käsitykseen, aktiivisen toimijuuden ei tulisi ainoastaan olla varattu yhteiskunnan turvallisuustoimijoille, vaan se tulisi myös nähdä osana yksilön ominaisuuksia. Yksilö ei ainoastaan tunne turvallisuutta ja luo sitä ennakoimalla mahdollisia vaaroja, vaan hän on aktiivinen toimija vaaratilanteissa. Alkusanmutus, ensiapu ja häiriötilanteissa toimiminen vaativat toimijuutta ja säästävät henkiä ja resursseja. Turvallisuuspääoman vahvistamisella on positiivisia vaikutuksia niin onnettomuuksien ennaltaehkäisyyn kuin vaaratilanteissa toimimiseen ja niiden hallintaan.

Kuinka yksilöiden aktiivinen toimijuus saataisiin osaksi turvallisuusajattelua ja kokonaisturvallisuutta? Yksi tapa on ottaa mallia Anthony Giddensin (1984) on esittämästä strukturaatioteoriasta, jonka päämäärä on ylittää johdannossa mainittu structure & agency kaksinaisuus. Giddensin mukaan meidän tulisi ymmärtää yhteiskuntaa nimenomaan sosiaalisten käytäntöjen kautta. Rakenteita ylläpitävät ihmiset, jotka aktiivisesti omalla toiminnallaan edesauttavat niiden ylläpitoa ja olosuhteiden uusintaa (vrt. Mäki-Opas ym. 2015, 267). Esimerkkinä hätänumeroon soittaminen hätätilanteessa on käytäntö, joka paitsi tuo avun paikalle myös toistaa ja luo pelastustoimen toimintamalleja ja rakenteita. Rakenteet vahvistuvat ja murenevat teorian mukaan toimijoiden aktiivisen toiminnan kautta, niin että toimijat ”tietävät” että tekemällä tietyllä tavalla on tietyt vaikutukset. Tämän takia luottamus pelastustoimeen on tärkeässä osassa.

Turvallisuuspääoman edistäminen väestössä ei siis ainoastaan vahvista osaamista, mikä itsessään auttaa vaarojen ennakkoinnissa ja vaarallisissa tilanteissa, vaan luo luottamusta ja jopa rajapintaa pelastusviranomaisiin sekä käytäntöjä, jotka reprodusoivat pelastustoimea. Turvallisuuspääoman kehittymisen arviointi edellyttää osa-alueiden operationalisointia sekä mittarin kehittämistä. Lisäksi tulee huomioida muun muassa eri väestöryhmät sekä koulutuksen ja viestinnän merkitys. Tässä artikkelissa olemme käsitelleet turvallisuuspääomaa teoreettisesti käsitteellisellä tasolla. Turvallisuuspääoman eri osa-alueiden välisiä yhteyksiä ja yhteisvaikutuksia tuleekin jatkossa tutkia empiirisesti niin määrällisin kuin laadullisin menetelmin.

Lähteet

- American Heart Association (2023). *History of CPR. Highlights from the 16th century to the 21st century*. <https://cpr.heart.org/en/resources/history-of-cpr>
- Bergdahl, Jacqueline (2007). Ethnic and gender differences in attitudes toward driving. *The Social Science Journal*, 44:1, 91–97, DOI: 10.1016/j.soscij.2006.12.008
- Blokland, Peter & Genserik Reniers (2017). *Safety and Performance: Total Respect Management (TR3M): a Novel Approach to Achieve Safety and Performance Pro-actively in any organization*. New York: Nova Science Publishers.
- Bourdieu, Pierre (1973). Cultural Reproduction and Social Reproduction. In Brown, R. (Ed.). (1973) *Knowledge, Education, and Cultural Change: Papers in the Sociology of Education* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351018142>
- Bourdieu, Pierre (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.
- Bourdieu, Pierre (1986). The forms of capital in Richardson, J. (Ed.) (1986) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport, CT: Greenwood, pp. 241–58
- Bourdieu, Pierre & Jean-Claude Passeron (1979) [1964]. *The Inheritors, French Students and their Relation to Culture*. Chicago, IL: University of Chicago.
- Brandén, Jennie & Malin Rönnblom (2019). Selling the Safe City? The Politics of Certification and the case of Purple Flag Sweden. *Scandinavian Journal of Public Administration*. 23(3–4): 23–41
- Buck, Cristoph, Anca Bolbos & Sven Schneider (2018). Do Poorer Children Have Poorer Playgrounds? A Geographically Weighted Analysis of Attractiveness, Cleanliness, and Safety of Playgrounds in Affluent and Deprived Urban Neighborhoods. *Journal of Physical Activity and Health*. 16 (6), pp. 397–405.
- Dallago Lorenza, Douglas Perkins, Massimo Santinello, Will Boyce, Michal Molcho & Antony Morgan (2009). Adolescent place attachment, social capital, and perceived safety: a comparison of 13 countries. *American Journal of Community Psychology*. 44(1–2):148–60. doi: 10.1007/s10464-009-9250-z
- Eräsaari, Risto (2002). *Kuinka turvaton on riittävän turvallinen?* Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.
- Giddens, Anthony (1984). *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*. Cambridge: Polity Press.

- Giddens, Anthony (1991). *Modernity and Self-Identity: Self and Society in the Late Modern Age*. Stanford: Stanford University Press.
- Heiskanen, Markus (2013). *Rajakeisarin uudet (v)aatteet. Käsiteanalyysi rajaturvallisuudesta*. Väitöskirja. Lapin yliopisto yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hopkins, Andrew (1984). Blood Money? The Effect of Bonus Pay on Safety in Coal Mines. *The Australian and New Zealand Journal of Sociology*, 20(1), 23–46. <https://doi.org/10.1177/144078338402000102>
- Isaac, Esther, Alisa Bajramovic, Isabel Miller, Chelsea Pan, Emily Ratté & Anton Vicente Klot (2020). To “Labour with a Greater Sense of Safety”: First Aid, Civic Duty, and Risk Management in the British Working Class, 1870–1914, *Journal of Social History* 54 (2), 526–545.
- Kansallinen riskiarvio 2018 (2019). *Sisäministeriön julkaisuja 2019:5*. Helsinki: Sisäministeriö.
- Karrbom Gustavsson, Tina & Anette Hallin (2014). Rethinking dichotomization: A critical perspective on the use of “hard” and “soft” in project management research, *International Journal of Project Management*. 32 (4), 568–577 <https://doi.org/10.1016/j.ijproman.2013.10.009>.
- Khodyakov, Dmitry (2007). Trust as a Process: A Three-Dimensional Approach. *Sociology*, 41(1): 115–132.
- Kosonen, Jarkko (2019). *Kansalaiset sotilaina ja maan puolustajina. Asevelvollisten sitoutuminen maanpuolustukseen ja sen eri tehtäviin*. Maanpuolustuskorkeakoulu, julkaisusarja 1: Tutkimuksia nro 33, väitöskirja. Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu.
- Kosonen, Jarkko & Puustinen, Alisa & Tallberg, Teemu (2019). Maanpuolustustahdosta maanpuolustussuhteeseen – siviilipalvelusvelvollisten ja reservistä eroavien kokemuksia asevelvollisuudesta ja hyvinvointivaltiosta. *Sosiologia* 56(3), 300–319.
- Kotilainen, Noora & Saara Pellander (2022). (Not) Looking Like A Refugee, *Media History*, 28 (2), 278–293, DOI: 10.1080/13688804.2021.1932445
- Lammintakanen, Johanna, Tuula Kivinen, Jari Kylmä & Juha Kinnunen (2008). Käsiteanalyttisen tutkimuksen soveltaminen terveyshallintotieteessä – esimerkkinä Rodgersin käsiteanalyysimenetelmä. *Hallinnon Tutkimus* 26(4), 1–11.
- Lehtinen, Erno, Marja Vauras & Marja-Kristiina Lerkkanen (2016). *Kasvatuspsykologia*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Meyer, John & Patricia Bromley (2013). The Worldwide Expansion of “Organization.” *Sociological Theory*, 31(4), 366–389. <https://doi.org/10.1177/0735275113513264>
- Mäki-Opas, Tomi, Ossi Rahkonen & Katja Borodulin (2015). Terveys sosiologinen näkökulma liikunnallisen elämäntavan polarisoitumiseen: valinnat vai mahdollisuudet. *Yhteiskuntapolitiikka* 80(3), 263–272.
- Nikkanen, Maija & Tuula Kekki (2021). *Kotitalouksien varautuminen ja kriisinkestävyys*. SPEK tutkii 26/2021. Helsinki: Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö.
- Nubiola, Jaime (2008). Dichotomies and artifacts: a reply to professor Hookway. In Monroy, María Uxía Rivas, Celesta Cancela Silva and Concha Martínez Vidal (Eds.) *Following Putnam’s trail. On Realism and Other Issues*. Amsterdam, New York: Rodopi, 71–80.
- Nuñez, Imanol & Mikel Villanueva (2011). Safety capital: the management of organizational knowledge on occupational health and safety. *Journal of Workplace Learning* 23 (1), 56–71.
- Jalava, Janne, Harri Raisio, Teija Norri-Sederholm, Henri Lahtinen & Alisa Puustinen (2017). *Kolmas sektori viranomaisten turvallisuustoiminnan tukena*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 76/2017. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

- OECD (2022). *Productivity, human capital and educational policies* <https://www.oecd.org/economy/human-capital/>
- Ojala, Tarja, Riitta Koivula, Brita Somerkoski & Anne Lounamaa (2022). Asumisen monimuotoisuus ja turvallisuus tuetussa asumisessa ja kotiin annettavissa palveluissa. Teoksessa Puustinen, Alisa (toim.) *Pelastus- ja turvallisuustutkimuksen vuosikirja 2022*. Kuopio: Pelastusopisto. 54–75.
- Poliisibarometri (2020). *Kansalaisten arviot poliisin toiminnasta ja Suomen sisäisen turvallisuuden tilasta*. Sisäministeriön julkaisuja 2020:12. Helsinki: Sisäministeriö.
- POPS (2014). *Perusasteen opetussuunnitelman perusteet*. Helsinki: Opetushallitus.
- Putnam, Robert, Robert Leonardi & Raffaella Nanetti (1994). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Puusa, Anu (2008). Käsitemaalaus tutkimusmenetelmänä. *Premissi* 4, 36–42.
- Puustinen, Alisa & Tom Hanén (2018). Jotakin uutta, jotakin vanhaa, jotakin lainattua... Käsitemaalaus kompleksisuudesta organisaatiotutkimuksessa. *Focus Localis* 46(2), 8–27.
- Pyykkönen, Jussi (2023). *Syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuuspääoman vahvistaminen*. Sisäministeriön julkaisuja 2023:11. Helsinki: Sisäministeriö.
- Raisio, Harri, Alisa Puustinen & Vesa Valtonen (2021). Co-Creating Safety and Security? Analyzing the multifaceted field of co-creation in Finland. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* 39(2), 263–291.
- Raisio, Harri, Alisa Puustinen, Mika Hyytiäinen & Tarja Wiikinkoski (2017). *Kansan pulsilla. Tarkastelussa deliberatiiviset turvallisuuskahvilat*. Vaasan yliopiston raportteja 1. Vaasa: Vaasan yliopisto.
- Raisio, Harri, Alisa Puustinen & Juha Lindell (2022). #StrongTogether? Qualitative Sentiment Analysis of Social Media Reactions to Disaster Volunteering during a Forest Fire in Finland. *Sustainability*, 14(7), 39–83.
- Raisio, Harri, Tarja Wiikinkoski, Alisa Puustinen, Vesa Valtonen & Juha Lindell (2022). Häiriötekijä vai resurssi? Haastattelututkimus neljännen sektorin roolista säteilyvaaratilanteen kontekstissa. *Focus Localis*, 4, 5–23.
- Rantamäki, Aino, Harri Jalonen, Aino Harinen, Pirjo Jukarainen, Alisa Puustinen & Tuire Salmi-Hiltunen (2023). *SOME onnettomuusviestinnässä: Strategiaa, osallisuutta, monikanavaisuutta ja ennakointia*. Policy Brief 1/2023. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan artikkelisarja. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.
- Rask, Mikko, Alisa Puustinen & Harri Raisio (2020). Understanding the Emerging Fourth Sector and Its Governance Implications. *Scandinavian Journal of Public Administration*, 24(3), 29–51.
- Rinne, Risto, Joel Kivirauma & Erno Lehtinen (2015). *Johdatus kasvatustieteisiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Sanastokeskus TSK (2017). *Kokonaisturvallisuuden sanasto*. Helsinki: Sanastokeskus TSK.
- Saal, Oliver, Aino Harinen & Alisa Puustinen (2021). *Suomalaisten pelastusasetteet 2020*. Pelastusopiston julkaisu, B-sarja 2/2021. Kuopio: Pelastusopisto.
- Saal, Oliver & Alisa Puustinen (2023). *Suomalaisten pelastusasetteet 2023*. Sisäministeriön julkaisuja. *Tulossa*.
- Schuller, Tom (2001). The complementary roles of human and social capital. *Canadian Journal of Policy Research*, 2(1), 18–24.
- Silvasti, Markus (2016a). Turvuus – kohti uutta turvallisuussymärrystä. *Tiede Ja Ase*, 74.
- Silvasti, Markus (2016b). Yhtiöturvallistamisesta turvuuteen. *Sosiologia* 53(1), 64–72.
- Simpson, Ruth (1996). Neither Clear nor Present: The Social Construction of Safety and Danger. *Sociological Forum*, 11(3), 549–562. <http://www.jstor.org/stable/684900>

- Sisäministeriö (2017). *Hyvä elämä – turvallinen arki. Valtioneuvoston periaatepäätös sisäisen turvallisuuden strategiasta* Sisäministeriön julkaisu 15/2017. Helsinki: Sisäministeriö.
- Somerkoski, Brita (2015). *Good knowledge but lacking ability to act: Learning outcome assessment: cross-curricular theme safety and traffic in basic core curriculum*. *Journal of Modern Education Review*, Volume 5 (6), 588–597.
- Somerkoski, Brita, Tomi Kärki & Eila Lindfors (2019). Koulun ulkopuoliset turvallisuus-asiiantuntijat opetustyön tukena. Tutkimuksesta luokkahuoneisiin. *Suomen ainedidaktisen seuran tutkimuksia* 15. 265–281.
- Spadaro, Giuliana, Katharina Gangl, Jan-Willem Van Prooijen, Paul Van Lange & Cristina Mosso (2020). Enhancing feelings of security: How institutional trust promotes interpersonal trust. *PloS ONE*, 15(9), e0237934. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0237934>
- Stenius, Henrik (1987). *Frivilligt jämlikt samfällt. Föreningsväsendets utveckling i Finland fram till 1900-talets början med speciell hänsyn till massorganisationsprincipens genombrott*. Helsinki: Svenska litteratursällskapet.
- Tear, Morgan & Tom Reader (2023). Understanding safety culture and safety citizenship through the lens of social identity theory, *Safety Science*, 158, <https://doi.org/10.1016/j.ssci.2022.105993>.
- Telaranta, Kari (2019). Turvallisuus lainsäätäjän diskursseissa. Teoksessa Puustinen, Alisa (toim.) *Pelastus- ja turvallisuustutkimuksen vuosikirja 2019*. Pelastusopiston julkaisu, D-sarja 5/2019. Kuopio: Pelastusopisto.
- Todorovic, Sara, Hanna Rekola, Petteri Muukkonen ja Venla Bernelius (2020). *Asuinrakennuspalon riskin ja siihen vaikuttavien tekijöiden maantieteellinen mallinnus Helsingin pelastustoimen alueella*. Helsingin kaupungin pelastuslaitoksen julkaisuja 2020:1. Helsinki: Helsingin pelastuslaitos.
- Turvallinen Suomi (2014). *Turvallinen Suomi. Tietoja Suomen kokonaisturvallisuudesta*. Helsinki: Turvallisuuskomitea.
- Valtioneuvosto (2017). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia. Valtioneuvoston periaatepäätös*. https://turvallisuuskomitea.fi/wp-content/uploads/2018/02/YTS_2017_suomi.pdf
- Valtioneuvosto (2021). *Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma. Valtioneuvoston periaatepäätös*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81. Helsinki: Valtioneuvosto.
- Virta, Sirpa (2012). Turvallisuuden tutkimus. Tieteenalat ja monitieteisyyden lähtökohtia. *Tiede Ja Ase*, 69, 112–126. <https://journal.fi/ta/article/view/7470>
- Vornanen, Riitta & Maritta Törrönen (2001). ”Turvallisuus Lapsen Arjessa”. *Sosiaalipedagoginen Aikakauskirja* 2 (1),9–24. <https://doi.org/10.30675/sa.115228>.
- Vuori, Juha (2011). *How to do Security with Words. A Grammar of Securitisation in the People’s Republic of China*. Turku: Turun yliopisto.